

De gezonde dosis scepsis bij de introductie van de Richtlijn selectief droogzetten heeft twee jaar na de invoering plaatsgemaakt voor voorzichtige tevredenheid. Droogzetten zonder antibiotica gaat nog niet op alle bedrijven goed, maar uit cijfers blijkt dat de uiergezondheid in de Nederlandse melkveehouderij gemiddeld genomen licht is verbeterd. En het gebruik van antibiotica is met twintig procent gedaald.

tekst **Wichert Koopman**

Melkveehouders krijgen management rondom

Een betere uiergezondhe

Als het gaat om het beperken van de inzet van antibiotica klinkt alom lof voor de melkveehouderij. 'De sector werd al gekenmerkt door een laag gebruik van antibiotica in vergelijking met andere sectoren. Toch is het in 2014 gelukt om een reductie van ongeveer twintig procent te realiseren. Melkveehouders verdienen hiervoor een groot compliment', stelt bijvoorbeeld Hetty van Beers. Ze is directeur van de Autoriteit Diergeneesmiddelen (SDa), de organisatie die in opdracht van de overheid het antibioticagebruik in de Nederlandse veehouderij volgt.

Celgetal blijft stabiel

In tabel 1 op pagina 33 is het verloop van het aantal dierdagdoseringen in de melk-

veehouderij in de jaren 2012, 2013 en 2014 weergegeven. Uit deze cijfers van de SDa blijkt dat het gebruik van antibioticahoudende droogzetters in 2014 met bijna dertig procent is verminderd. Dit resulteerde niet in het gebruik van meer mastitisinjectoren, want ook hiervan daalde de verkoop, zij het licht. Cijfers over 2015 zijn nog niet gepubliceerd en over de ontwikkelingen wil de SDa geen uitspraken doen, maar niets wijst er op dat de reductie die in 2014 is bereikt een incident is. De vermindering van het antibioticumgebruik valt samen met de introductie van de Richtlijn selectief droogzetten (zie kader op pagina 33). Het deels achterwege laten van antibiotica bij het droogzetten van koeien werd in de sector aanvankelijk

met scepsis bekeken. Toch is de uiergezondheid van de Nederlandse melkveestapel de afgelopen twee jaar in grote lijnen zeker niet verslechterd. Dit blijkt onder andere uit de resultaten van een analyse van mpr-celgetalgegevens van duizenden bedrijven, waarover Veeteelt in het eerste nummer van februari uitgebreid berichtte. De onderzoekers van Zoetis, CRV en Wageningen UR concluderen dat het gemiddelde bedrijfscelgetal in 2014 en 2015 stabiel is gebleven, terwijl het percentage nieuwe infecties en het percentage koeien met een verhoogd celgetal licht is gedaald. Een punt van zorg is volgens hen het percentage koeien dat gezond de droogstand ingaat en met een nieuwe infectie de droogstand uitkomt. Dit lag in

selectief droogzetten steeds beter onder de knie

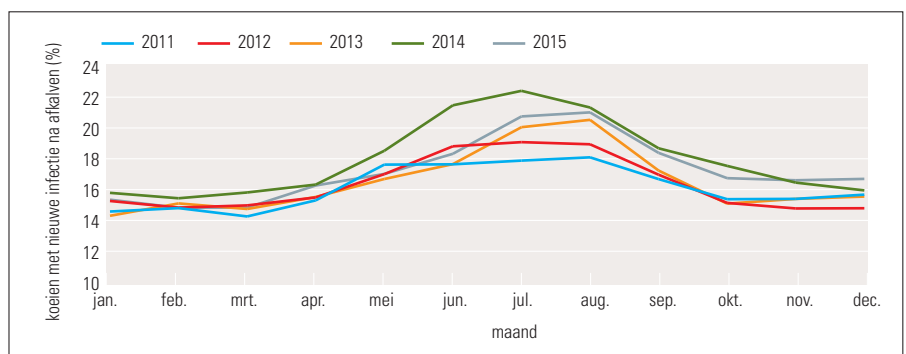
id met minder antibiotica

2014 en 2015 hoger dan in de jaren ervoor, zo blijkt uit figuur 1.

Meer infecties geen verrassing

Christian Scherpenzeel, rundveedierenarts bij de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD), concludeert uit de cijfers van de SDA en CRV dat de introductie van selectief droogzetten volgens verwachting verloopt. 'Het antibioticagebruik is met twintig procent gedaald en het verloop van de kengetallen rondom uiergezondheid is in grote lijnen positief.'

De lichte stijging van het aantal nieuwe infecties komt volgens de specialist uiergezondheid niet als een verrassing. 'Uit wetenschappelijk onderzoek weten we dat we iets meer uierontsteking kunnen

Figuur 1 – Percentage koeien dat met een nieuwe infectie uit de droogstand komt (bron: CRV)

verwachten als koeien zonder antibiotica worden drooggezet', zo geeft hij aan. 'In sommige gevallen zal de inzet van extra mastitisinjectoren nodig zijn, maar dat

valt in het niet bij de hoeveelheid antibiotica die bespaard worden bij selectief droogzetten.' De richtlijn is volgens de dierenarts opgesteld om enerzijds tege-

Dierenarts Jeroen Houwing pleit voor voorzichtigheid

De ontwikkeling van de uiergezondheid tijdens de droogstand kreeg bij Dierenartsenpraktijk Noord-West Groningen altijd al structureel aandacht. 'We hadden de gewoonte om twee keer per jaar de droogzetevaluatie uit pirDAP te bespreken met de veehouders. Hierbij lieten we, anoniem, ook de resultaten van collega's zien als referentie. Daarnaast liepen we een checklist langs met 34 punten betreffende het droogstandsmanagement', vertelt dierenarts Jeroen Houwing.

Hygiënisch werken

Sinds de invoering van de Richtlijn selectief droogzetten komt een evaluatie van de uiergezondheid bij bijna elke bedrijfsbegeleiding wel even aan de orde. 'We merken dat de nieuwe wetgeving hogere eisen stelt aan het vakmanschap van veehouders. In het verleden kon een matig management nog gedeeltelijk met antibiotica worden gemaskeerd. Nu worden veehouders gedwongen om hygiënisch te werken', aldus Houwing. Het verdwijnen van een groep tweedekeus-

antibiotica is volgens hem nog een extra complicerende factor in het droogstandsmanagement.

Verschillen in kwaliteit van de dierenarts de verklaring van waarom selectief droogzetten op het ene bedrijf wel en op het andere bedrijf niet succesvol verloopt. Een goede hygiëne en tijdig afbouwen van de melkgift noemt hij als belangrijkste succesfactoren. 'Met name dit laatste vinden veehouders lastig', merkt de dierenarts. 'Ze hebben steeds grotere koppels te verzorgen en een kleine groep koeien apart huisvesten, voeren en melken kost tijd.'

Nieuwe infecties onderschat

Houwing onderschrijft de conclusie uit de analyse van Wageningen UR, Zoetis en CRV (zie Veeteelt februari 1) dat het aantal koeien dat met een verhoogd celgetal uit de droogstand komt, is gestegen sinds er op grote schaal selectief wordt drooggezet. 'Ik denk zelfs dat dit percentage nog wordt onderschat. We zien de laatste twee jaar ook meer koei-

en met uierontsteking tijdens de droogstand. Die dieren komen vaak niet eens meer aan de melk.'

Grenzen niet oprekken

De dierenarts is zeker geen voorstander van het oprekken van de celgetalgrenzen voor selectief droogzetten. De grens van 150.000 cellen voor vaarzen is wat hem betreft al aan de hoge kant. 'We weten dat het afweermechanisme van vaarzen sterk is, maar vaak betekent een dergelijk hoog celgetal dat één kwartier nog veel hoger zit. Het is toch zonde als je een gezonde vaars verspeelt omdat ze door het achterwege laten van droogzetters verkeerd uit de droogstand komt?' Droogzetters met antibiotica zijn en blijven volgens Houwing een heel nuttig hulpmiddel. 'We hebben binnen de praktijk veehouders die met goed management in combinatie met een gerichte inzet van antibiotica een genezingspercentage van negentig tijdens de droogstand weten te realiseren. Dit zijn veehouders die heel bewust bezig zijn met de duurzaamheid van hun koeien.'

moet te komen aan de vereiste beperking van de preventieve inzet van antibiotica en anderzijds om de gevolgen voor de uiergezondheid en het dierwelzijn zo veel mogelijk te beperken.

Scherpenzeel ziet in de analyse van de uiergezondheidscijfers ook een positieve ontwikkeling. 'De statistieken tonen aan dat het percentage nieuwe infecties over

heel 2015 al weer lager was dan over 2014. Kennelijk krijgen veehouders het droogstandsmanagement bij een beperkt antibioticumgebruik steeds beter in de vingers.'

Cijfers liegen niet

Signalen van veehouders bij wie het droogzetten zonder antibiotica uit de

hand loopt, bereiken ook de specialist van de GD. Hij is er echter van overtuigd dat het hier gaat om incidenten. 'Deze verhalen krijgen veel aandacht, gaan rondzingen in de praktijk en dat kan de opinie rondom selectief droogzetten negatief beïnvloeden', denkt hij. 'Radicaal stoppen met droogzetantibiotica zonder aanpassingen door te voeren in het management

is vragen om problemen. Maar bij veehouders die, op advies van hun dierenarts, de richtlijn volgen, verloopt selectief droogzetten in het algemeen goed. De cijfers liegen niet. Gemiddeld genomen is de Nederlandse melkveehouderij in staat gebleken om met minder antibiotica de uiergezondheid op peil te houden.'

'De uitwerking van de Richtlijn selectief droogzetten is in de praktijk niet tegengevallen', constateert ook Toon van Hoof, portefeuillehouder dieiergezondheid bij LTO Nederland, en voorzitter van de stuurgroep Abres Rund. 'Aanvankelijk waren er in de sector best zorgen over de gevolgen van het verbod op de preventieve inzet van antibiotica. En dat is ook niet vreemd als je bedenkt dat we veertig jaar lang te horen hebben gekregen dat het standaard gebruik van droogzetters de beste verzekeringspremie is voor een goede uiergezondheid. De introductie van selectief droogzetten is niet zonder slag of stoot verlopen, maar we hebben als sector de afgelopen twee jaar een prestatie van formaat geleverd.'

Natuurlijk hoort ook Van Hoof de geluiden van veehouders die problemen ondervinden met het beperkt gebruik van droogzetters. 'Die signalen nemen we serieus. We willen weten hoe dat komt, al valt het niet altijd mee om daar achter te komen. Mogelijk kunnen deze veehouders iets leren van collega's die wel met succes selectief droogzetten.'

Sleutel in management

De sleutel voor succesvol selectief droogzetten zit in het management van de veehouder. Daarover zijn alle betrokken partijen het eens. 'Zorgvuldig en gestructureerd werken is een absolute voorwaarde om de uiergezondheid goed te houden bij een selectief antibioticagebruik', stelt Christian Scherpenzeel vast. 'Als veehouders het management niet op orde hebben, zakken ze door het ijs.'

De toegenomen aandacht voor uiergezondheid in het algemeen en de rol van het droogstandsmanagement daarin in het bijzonder is volgens Mark van der Heijden, dierenarts en voorzitter van de vakgroep Gezondheidszorg Herkauwer

	2012	2013	2014
totaal	2,9	2,9	2,3
droogzetters	1,8	1,8	1,3
mastitisinjectoren	0,8	0,8	0,7

Tabel 1 – Antibioticagebruik (in aantal dierdagdoseringen per dierjaar) bij melkkoeien in Nederland (bron: SDa)

van de KNMvD, ook de verklaring voor het feit dat het veehouders lukt om de uiergezondheid te verbeteren bij vermindering van het gebruik van antibiotica. 'Wij hebben daar als dierenartsen de afgelopen twee jaar in onze bedrijfsadvisering ook veel aandacht aan besteed.'

Vlaanderen voorlopig vrijwillig

In Vlaanderen komt de discussie over selectief droogzetten nu ook langzaam op gang. Hierbij wordt uiteraard ook met een schuin oog gekeken naar de ontwikkelingen in Nederland. Sofie Piepers, dierenarts, onderzoekster en specialist uiergezondheid aan de Universiteit van Gent, vertelt dat in Vlaanderen nog geen wetgeving bestaat op het gebied van antibiotica en dat ook een centrale registratie ontbreekt. Wel heeft het AMCRA – kenniscentrum voor antibioticagebruik en resistentie bij dieren – een richtlijn voor selectief droogzetten opgesteld die veehouders op vrijwillige basis kunnen toepassen. Piepers schat dat hooguit tien procent van de Vlaamse melkveehouders hiermee werkt. 'De richtlijn is bovendien zeer soepel gesteld', zo geeft ze aan. 'Deze geldt bijvoorbeeld alleen voor bedrijven met een gemiddeld tankcelgetal van minder dan 150.000 cellen per milliliter en voor koeien die in de volledige voorgaande lactatie onder de 150.000 scoren en geen klinische uierontsteking hebben gehad.'

Op initiatief van onder andere de landbouworganisatie Boerenbond en de Vlaamse overheid zijn inmiddels verschillende onderzoeken naar het gebruik van antibiotica en de veehouderij en selectief droogzetten opgezet. 'En ook de dierenartsen zijn zich ervan bewust dat zij een verantwoordelijkheid dragen voor het voorkomen van resistentie-ontwikke-

Richtlijn selectief droogzetten is geen wetgeving

Sinds 1 januari 2012 geldt er in Nederland een wettelijk verbod op het preventief gebruik van antibiotica. De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) heeft deze wet in 2014 vertaald in de Richtlijn selectief droogzetten voor dierenartsen.

Koeien die bij de laatste celgetalmeting voor de droogstand een celgetal hebben van meer dan 50.000 cellen per milliliter, worden aangemerkt als (subklinisch) ziek. De inzet van antibiotica bij het droogzetten is bij deze dieren curatief, bedoeld om een infectie te genezen. Voor vaarzen

ligt deze zogenaamde afkapwaarde op 150.000 cellen. De richtlijn is geen wetgeving. Dit betekent dat van de richtlijn kan worden afgeweken als de noodzaak van inzet van antibiotica onderbouwd kan worden, bijvoorbeeld met bacteriologisch onderzoek of een CMT-test.

Sceptische Henk Blankena nu succesvol met selectief droogzetten

Henk Blankena bekent dat hij aanvankelijk sceptisch was over selectief droogzetten. De melkveehouder uit Bathmen was dan ook zeker niet de eerste om het toe te passen op zijn 75 melkkoeien. Nu zet hij ongeveer de helft van de koeien en vrijwel alle vaarzen droog zonder antibiotica. 'De resultaten zijn goed. De grenzen waarop ik de dieren selecteer, schuiven steeds een beetje op', vertelt hij. Koeien met een celgetal van minder dan 100.000 op de laatste mpr en een dagproductie van minder dan 15 liter melk zet de veehouder zonder aarzelen droog met uitsluitend speenafsluiters. Bij vaarzen ligt de grens op 150.000 cellen.

Minder melkingen

Blankena, die boert in maatschap met zijn vrouw Thea Brilman, hanteert een simpele bedrijfsvoering, maar is scherp op hygiëne en besteedt veel aandacht aan het management rondom de droogstand. 'Dat begint al enkele weken voor het einde van de lactatie', vertelt hij. 'Dan stop ik met het voeren van eiwitaanvulling in de melkrobot en hierdoor loopt het aantal melkingen vaak vanzelf terug tot één à anderhalf per dag. Dat is meestal genoeg om de productie voldoende te laten zak-

ken', is zijn ervaring. Soms wordt het droogzetten uitgesteld als de melkgift nog te hoog is, maar een droogstand van minimaal zes weken is volgens de veehouder wel nodig voor een goede start van de volgende lactatie.

Droogzetten is strak protocol

Voor het droogzetten van de koeien hanteert Blankena een strak protocol. Na de laatste melking gaan de koeien naar een separatuurruimte met een bekapbox waarin de veehouder alle behandelingen uitvoert. 'Van de koeien die zonder antibiotica droog gaan, worden de spenen altijd ingespoten met een afsluitende pasta', vertelt hij. 'Rustig en hygiënisch werken is daarbij heel belangrijk. Ik draag handschoentjes, ontsmet de slotgaten met alcoholdoekjes, geef de pasta de tijd om op te drogen en spray de spenen na afloop.'

De droge koeien van de maatschap Blankena-Brilman zijn gehuisvest in een aparte stal, waar ze liggen in boxen met rubber matten. Deze worden dagelijks gereinigd en ingestrooid met kalk en zaagsel. Ook de roosters achter de boxen schuift de veehouder iedere dag schoon. Als het weer het toelaat, krijgen dieren

toegang tot een buitenuitloop met zand. In de zomer kalven ze hier ook af. 'Dagelijks loop ik met schop en kruiwagen door de zandbak om de mest eruit te scheppen en één keer per jaar vervang ik de bovenlaag', vertelt de veehouder.

'Natuurlijk kost deze manier van werken tijd', erkent hij. 'Maar zo zorg ik wel voor een goede basis in de droogstand. En dat is volgens mij een voorwaarde om selectief droogzetten met succes toe te passen.'

Uitstekende cijfers

De veehouder staft zijn verhaal met uitstekende cijfers. Het tankcelgetal schommelt rond de 120.000, het aandeel koeien dat in de droogstand van een infectie geneest, bedraagt 88 procent, en het percentage nieuwe infecties na de droogstand is zes. 'Uierontstekingen komen niet vaker voor dan in het verleden en verlopen meestal mild', zo geeft hij aan.

Het aantal dierdagdoseringen komt over 2015 uit op 1,05. Hiermee heeft Blankena, denkt hij, de ondergrens wel bereikt. 'Nog verder beperken van het aantal dierdagdoseringen zou wel eens ten koste kunnen gaan van de gezondheid en het welzijn van de dieren. Dat kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn.'

ling', geeft Piepers aan. 'Het is evident dat Vlaamse melkveehouders, in het licht van Europese richtlijnen, met vermindering van antibioticumgebruik aan de slag zullen moeten.' Het is volgens haar een kwestie van tijd voordat er wetgeving op de sector af zal komen.

Richtlijn te simpel?

Overigens wijzen de onderzoeken naar selectief droogzetten in Vlaanderen in de richting van verfijndere richtlijnen dan die in Nederland. Zo zou ook het celgetalverloop tijdens de lactatie en het mastitisverleden van koeien mee moeten worden genomen in de afweging om wel of niet met antibiotica droog te zetten. Dit roept de vraag op of de richtlijn van de KNMvD, die louter is gebaseerd op het celgetal bij de laatste mpr, niet wat al te kort door de bocht is opgesteld.

'De Richtlijn selectief droogzetten is een praktisch hulpmiddel voor dierenartsen en veehouders om te voldoen aan een wettelijk verbod op het preventief inzetten van antibiotica', reageert Mark van der Heijden. 'Om

Enquête MCC: Vlaamse veehouders nog niet toe aan selectief droogzetten

In Vlaanderen is er op dit moment nog geen wetgeving die het gebruik van antibiotica limiteert. Selectief droogzetten, als probaat middel om de inzet van antibiotica te beperken, is echter wel een onderwerp dat leeft bij beleidsmakers en onderzoekers. Zo werden onlangs de resultaten gepubliceerd van een uitgebreid experiment met selectief droogzetten op vier proefbedrijven. De onderzoekers concludeerden dat het goed mogelijk is om met een beperkt gebruik van droogzetantibiotica de uiergezondheid op peil te houden. Het Melk Controle Centrum Vlaanderen (MCC) publiceerde onlangs de uitkomsten van een enquête over droogzetten die door ruim 500 veehouders werd beantwoord. Tachtig procent van de geënquêteerden gaf aan nog steeds alle koeien droog te zetten met antibiotica. Ongeveer 15 procent van de veehouders past selectief droogzetten toe en 3,5 procent gebruikt nooit droogzetters met antibiotica. Interne speenafsluiters worden door ongeveer de helft van de veehouders toege-

past op enkele of alle koeien. 'Maar hiervan gebruikt slechts vijftig procent deze middelen volledig correct', aldus Karlien Supré, dierenarts en hoofd bedrijfsadviseur van het MCC.

'Daarnaast valt op dat een kwart van de koeien wordt drooggezet bij een productie van meer dan 15 kilo melk per dag en dat drie kwart van de veehouders antibioticahoudende melk voert aan kalveren.' De cijfers illustreren volgens haar dat antibiotica vaak onbewust worden toegepast.

'Het limiteren van het standaard antibioticagebruik bij het droogzetten wordt door de grote meerderheid van de veehouders als een bedreiging ervaren', concludeert Supré. De enquête is afgenomen in 2014, maar de dierenarts heeft niet de indruk dat de cijfers nu substantieel anders zijn. 'De meeste Vlaamse veehouders zijn voorlopig nog fel gekant tegen een verplichting. Toch leeft de discussie. Veehouders die selectief droogzetten, halen goede resultaten en zijn positief.'

Wetenschappelijke kennis vertaald in praktische droogzet-app

De richtlijn van de KNMvD voor selectief droogzetten is simpel en gaat uit van één standaard voor alle koeien en vaarzen. 'Maar we weten dat er meer factoren zijn dan het celgetal bij de laatste mpr die de optimale droogzetstrategie voor individuele koeien bepalen', vertelt Ariëtte van Knegsel, onderzoeker van de leerstoelgroep Adaptatiefysiologie van het departement Dierwetenschappen van Wageningen UR. Ze was betrokken bij meerdere studies rondom droogzetten, waaronder het project 'Why dry', waarin werd gekeken naar de mogelijkheden voor het verkorten of achterwege laten van de droogstand. In samenwerking met collega's van de Gezondheidsdienst voor Dieren werkt ze aan een mo-

del waarmee bepaald kan worden welke droogstandsstrategie voor iedere individuele koe optimaal is. Het project wordt uitgevoerd in het kader van de Duurzame Zuivelketen en gefinancierd door ZuivelNL en het ministerie van Economische Zaken.

'Het beslismodel wordt ingebouwd in een app die veehouders ondersteunt bij het maken van keuzes ten aanzien van het droogzetten van koeien', vertelt Van Knegsel. De richtlijn van de KNMvD vormt de basis voor het advies. Maar daarnaast zullen factoren zoals leeftijd van het dier, de totale melkproductie, de dagproductie aan het einde van de lactatie en de genetische aanleg worden meegewogen. 'Hiervoor maken we zo veel

mogelijk gebruik van gegevens die al zijn vastgelegd bij CRV, onder andere middels de mpr', geeft de onderzoeker aan. 'Hiermee maken we de toepassing voor veehouders zo eenvoudig en gebruiksvriendelijk mogelijk.' De eerste versie van de app komt komende zomer beschikbaar voor alle Nederlandse veehouders. Op koeien van de Dairy Campus zal getoetst worden of het opvolgen van de adviezen leidt tot de verwachte uitkomsten. 'Daarnaast willen we de bruikbaarheid van de app testen in de praktijk', zo geeft Van Knegsel aan. 'We zijn nog op zoek naar veehouders die hierbij met ons mee willen denken.'

de drempel voor toepassing laag te houden is gekozen voor een eenvoudige en praktisch uitvoerbare systematiek. Informatie over het celgetal hebben de meeste veehouders immers al beschikbaar. De Richtlijn biedt echter voldoende ruimte om van de celgetalgrenzen af te wijken als dat uit het oogpunt van de uiergezondheid nodig is, mits dit kan worden onderbouwd', zo geeft hij aan.

De Richtlijn selectief droogzetten wordt op dit moment geëvalueerd door de KNMvD. Op de mogelijke uitkomsten wil Van der Heijden niet vooruitlopen. Wel wil hij kwijt dat hij de indruk heeft dat de introductie redelijk soepel is verlopen en dat collega-dierenartsen de richtlijn over het algemeen accepteren en uitdragen en er in de praktijk goed mee uit de voeten lijken te kunnen.

De positieve geluiden ten spijt waarschuwen de beleidsmakers voor het gevaar om door te schieten in het reduceren van de inzet van antibiotica. 'Zo weinig mogelijk diergeneesmiddelen gebruiken is geen doel op zich en moet altijd afgewogen worden tegen de effecten op het dierenwelzijn en de diergezondheid', stelt bijvoorbeeld Mark van der Heijden.

Grens bereikt

'Uitgangspunt van het antibioticabeleid is altijd geweest dat dieren die het nodig hebben, een behandeling niet mag worden onthouden', geeft ook Toon van Hoof aan. 'De ruimte om zieke dieren te behandelen is er nu ook nog.' Maar wat de portefeuillehouder diergezondheid van LTO betreft is de grens wel bereikt. 'De sector heeft in enkele jaren tijd een grote prestatie

geleverd', vindt hij. 'Er zijn zeker veehouders die in hun bedrijfsvoering nog een slag moeten maken, maar de meerderheid van de melkveeouders gaat aantoonbaar zorgvuldig om met diergeneesmiddelen.'

De SDA stelt melkveeouders wat dat betreft ook gerust. Voorlopig krijgt de sector geen zwaardere eisen aan het aantal dierdagdoseringen opgelegd. 'Als het gaat om het bewaken van resistentie-ontwikkeling, heeft de melkveehouderij te maken met een beperking van het gebruik van bepaalde kritische middelen, zoals dat geldt voor alle sectoren', geeft directeur Hetty van Beers aan. 'Maar de ontwikkelingen in de rundveehouderij geven op dit moment geen enkele aanleiding voor aanpassing van de benchmarkwaarden voor het aantal dierdagdoseringen.' |